

LATVIJAS KULTŪRAS AKADEMIJA
**KULTŪRAS UN MĀKSLU
INSTITŪTS**

Kultūras piedāvājuma daudzveidības kartēšana Latvijā: programmas “Latvijas skolas soma” piemērs

PĒTĪJUMA KOPSAVILKUMS 2025

*Pētījuma projekts realizēts Latvijas Kultūras akadēmijas 2024. gada pētniecības
projektu konkursa “Zinātniskās darbības attīstība Latvijas Kultūras akadēmijā” ietvaros.*

SATURS

1. Projekta iecere un mērķis
2. Projekta teorētiskais ietvars
3. Projekta pētījuma dizains un metodoloģija: kultūras kartēšanas pieeja
4. Datu analīze
5. Galvenie secinājumi un atziņas

PAR PROJEKTU

Pētījuma mērķis ir izpētīt, cik lielā mērā programmas “Latvijas skolas soma” ietvaros notikušās kultūras norises nodrošina daudzveidīgu kultūras piedāvājumu skolēniem visā valstī un izvērtēt šī piedāvājuma līdzsvaru reģionālā griezumā.

Projekta vadītāja: PhD Agnese Hermane

Projekta īstenotāji: PhD Līga Vinogradova,
Mg.sc.soc. Sabīne Ozola

Studenti: Eva Marhileviča, Anna Bartkeviča

Projekta īstenošanas laiks:

01.06.2024. – 31.05.2025.

PAR PROJEKTU

Projektā tika pētīts, vai programmas “Latvijas skolas soma” piedāvājumā pieejamas daudzveidīgas kultūras norises skolēniem visā Latvijā.

Lai gan nacionālā mērogā programma “Latvijas skolas soma” darbojas jau 7 gadus un katru mācību semestri aptver aptuveni 230 000 skolēnus, līdz šim nav veikta sistemātiska analīze, kas ļautu izdarīt secinājumus par to, kādas kultūras norises skolās tiek izvēlētas, vai un kā tās nodrošina daudzveidīga piedāvājuma esamību dažādās Latvijas vietās.

Lai to paveiktu, tika izmantota **kultūras kartēšanas pieeja** – skatot skolās izvēlēto kultūras norišu daudzveidību un līdzsvaru un analizējot kultūras norišu skolēniem daudzveidību **reģionālā griezumā**.

Projekts īstenots **sadarbībā ar Latvijas Nacionālo kultūras centru**, kurā programma “Latvijas skolas soma” tiek administrēta, veidojot starpdisciplināru projekta darba grupu.

PROJEKTA UZDEVUMI

1. Izpētīt kultūras kartēšanas teorētiskās pieejas un līdzšinējās kultūras norišu kartēšanas empīriskās prakses;
2. Aprobēt kultūras norišu kartēšanas pieeju Latvijas situācijai (t.sk. tehnisko risinājumu kartējuma veikšanai);
3. Veikt 2023./2024. mācību gadā programmas “Latvijas skolas soma” ietvaros notikušo kultūras norišu kartēšanu, izzinot piedāvājuma, pakalpojuma sniedzēju, nozaru, formātu dažādību;
4. Veidot programmas “Latvijas skolas soma” kultūras norišu daudzveidības analīzi reģionālā griezumā.

TEORĒTISKAIS IETVARŠ: jauniešu kultūras patēriņa nozīme

Līdzdalība mākslā un ar mākslu saistīta izglītības pieredze **būtiski ietekmē dažādus jauniešu dzīves aspektus nākotnē.**

Tas ietver augstākus akadēmiskos sasniegumus vairākos mācību priekšmetos, uzlabotu kritisko domāšanu, labākas sociālās prasmes un paaugstinātu pašapziņu, kā arī sociālo un emocionālo attīstību, kas **veicina pozitīvāku dzīves ceļu** – īpaši jauniešiem no riska grupām.

Kultūras līdzdalība ietekmē jauniešus uzvedību emocionālā un kognitīvā līmenī.

Iesaistīšanās kultūras aktivitātēs palīdz **jauniešiem labāk izprast sevi, iegūt jaunus iesaļidus, kas bagātina personību, veicina augstāku pašvērtējumu, atbalsta identitātes veidošanos, palielina dzīves apmierinātību un piešķir dzīvei jēgu.**

Jaunieši, kas iesaistīti kultūras aktivitātēs, demonstrē lielāku **iniciatīvu un pašnoteikšanos, vieglāk veido attiecības, izrāda augstāku empātijas un uzticēšanās līmeni, kā arī aktīvāk iesaistās pilsoniskajā dzīvē.**

Laikā, kad dzīves kvalitāti aizvien vairāk nosaka cilvēku spēja būt radošiem, kritiski domājošiem, inovatīviem un uz sadarbību orientētiem, visā pasaulē **pieaug kultūras izpratnes un izpausmes kompetences loma.** Tā attīstās jau agrīnā vecumā un jo īpaši skolas gados, **iepazīstot kvalitatīvu kultūras piedāvājumu.**

(Catterall, Dumais u.c. 2012; Martin, Mansour, Anderson et al 2013; Jindal-Snape & Davies et al 2018; Kisida & Bowen 2019; Luse & Bramberga 2020, Thornton, Petersen et al 2024)

TEORĒTISKAIS IETVARŠ: kultūras un mākslas patēriņu noteicošie faktori

Personīgā kapitāla elementi

Pagātnes pieredze, gaume, izglītība, vecāku izglītība, vecums, dzimums, etnicitāte, reliģiskā piederība.

Ekonomiskais aspekts

Cena, kvalitāte cilvēka ienākumu līmenis, piekļūstamības izmaksas, alternatīvu izmaksas (izklaide, sports).

Sociālā kapitāla elementi

Sabiedrības, mediju viedoklis, ideja par pakalpojuma / produkta izcelsmi.

Reģionālais aspekts

Piedāvājuma atšķirības starp reģioniem, kultūras infrastruktūras pieejamība.

(Diniz & Machado, 2011)

TEORĒTISKAIS IETVARIS: kultūras patēriņš un vietas dimensija

Pastāv reāli atšķirīga pieejamības situācija, atkarībā no cilvēku dzīves vietas gan izmaksu ziņā, gan saturā – jo tālāk no lielajām pilsētām, jo iespējama ierobežotāka daudzveidība un zemākas kvalitātes piedāvājums. (MacDonald & Potts, 2011)

Indivīda ģeogrāfiskajai dzīves vietai ir būtiska ietekme uz viņa dzīves pieredzi un kultūras patēriņu, ko lielā mērā nosaka pieejamais kultūras piedāvājums. To savukārt ietekmē **reģionālās kultūras infrastruktūras pieejamība**, kurai ir pozitīva ietekme uz patēriņu. (Rössel & Weingartner, 2016)

Būtiskas atšķirības patēriņa iespējās starp lauku un pilsētu iedzīvotājiem ietekmē ne tikai individuālo pieredzi, bet **var veicināt arī sabiedrības sašķeltību un radīt būtiskus sabiedrības fragmentācijas riskus.** (Schopphoven, 1991)

Ņemot vērā, ka šāda infrastruktūra mēdz koncentrēties noteiktos urbānajos centros, tas rada **piekļuves barjeras iedzīvotājiem, kuri dzīvo grūtāk pieejamos vai nepietiekami nodrošinātos reģionos.** (Mantecón 2009; Rössel & Weingartner, 2016)

Ierobežota piekļuve noteiktiem kultūras pakalpojumiem liedz sabiedrības daļai pilnvērtīgi iesaistīties daudzveidīgā kultūras pieredzē. Šādas **nevienlīdzīgas kultūras piedāvājuma iespējas kavē kopējas pasaules uzskatu sistēmas veidošanos, apgrūtina vienprātības panākšanu, vājina politisko kultūru un mazina aktīvas pilsoniskās līdzdalības praksi.** (Mantecón, 2009)

Lai gan **indivīda dzīvesvietai un ar to saistītajai kultūras infrastruktūras pieejamībai var būt būtiska loma** kultūras piedāvājuma daudzveidības nodrošināšanā un kultūras patēriņa vai līdzdalības veicināšanā, šie aspekti ir **jāvērtē kopsakarā ar citiem sociāli ekonomiskajiem faktoriem, kultūras un personīgo pieredzi.**

Tikai šāds komplekss skatījums ļauj pamatoti izvērtēt, vai konkrētajā situācijā iespējams identificēt nevienlīdzības modeļus, kuros **ģeogrāfiskā vieta nav vienkārši fona apstāklis, bet gan centrāls, nevienlīdzību noteicošs faktors.** (Cunningham & Savage, 2015)

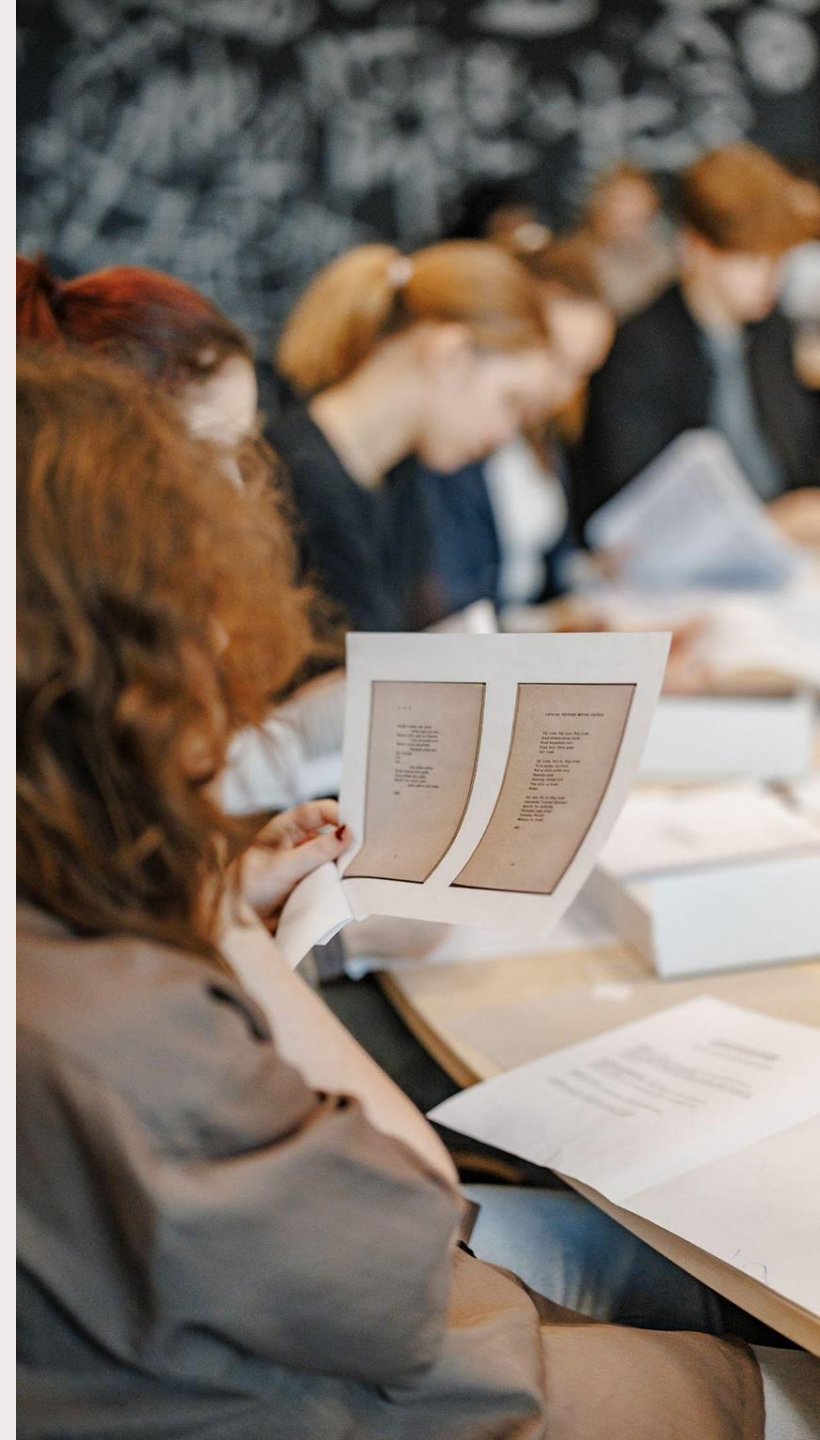
Izpratne par to, kā dzīves vieta un telpiskais attālums ietekmē kultūras patēriņa līmeni, ir būtiska sabiedrības labklājībai un kultūrpolitikas veidošanai, lai mazinātu **ģeogrāfiskās nevienlīdzības izpausmes**, kuras politikas veidotāji ilgstoši ir ignorējuši. (Brook, 2016)

KULTŪRAS KARTĒŠANAS PĪEEJA (I)

Pēdējās desmitgadēs arvien vairāk kļūst par **politikas veidošanas rīku reģionālā un vietējā līmenī**, jo pieaug gan valdību, gan kultūras nozares nepieciešamība pēc labi informētas pieejas mākslas un kultūras infrastruktūras plānošanai (Lee & Gilmore, 2012).

Apvieno pētniecību, praksi un bieži vien arī kopienas iesaisti (Duxbury, 2015; Pillai, 2013).

Pieeja ļauj pētīt daudzveidības dimensijas kultūras piedāvājumā un **atspoguļot telpisko, uz vietu balstīto pagriezīenu kultūras un mākslas pētījumos** (Longley & Duxbury, 2016).

KULTŪRAS KARTĒŠANAS PIEEJA (II)

Šajā pētījumā kultūras kartēšana tiek izmantota nevis kā vizuāls kartogrāfisks rīks, bet gan kā konceptuāls un analītisks ietvars, kas informē par to, kā mēs kodējam, grupējam un interpretējam skolēnu apmeklētās kultūras aktivitātes.

Šī pieeja saskan ar kultūras kartēšanas plašākiem mērķiem “**cilvēciskot ģeogrāfiju**” un radīt platformas dialogam, īpaši saistībā ar reģionālo kultūras pieejamību un daudzveidību.

PĒTĪJUMA DIZAINS UN METODOLOĢIJA

- ❖ **8 pašvaldības** (anonimizētas); atlases kritēriji: 1) ģeogrāfiska reprezentācija (divas pašvaldības katrā kultūrvēsturiskajā novadā), 2) perifērās lokācijas.
- ❖ 2023/2024. mācību gada divu **mācību semestru pārskatu dati** par pašvaldību skolu apmeklētajām kultūras aktivitātēm – kopā vairāk nekā **1300 kultūras** notikumi
- ❖ **Kvantitatīvā satura analīze**: katra pārskata kodēšana pēc noteiktiem mainīgajiem un tad vienota datu masīva izveide analīzei SPSS.

LATVIJAS KULTŪRAS AKADĒMIJA
**KULTŪRAS UN MĀKSLU
INSTITŪTS**

DATU ANALĪZE

KULTŪRAS NORIŠU VEIDI

Divu tipu prakses:

1. norises ārpus skolas dominē (5);
2. balansā norises skolā un ārpus tās (3).

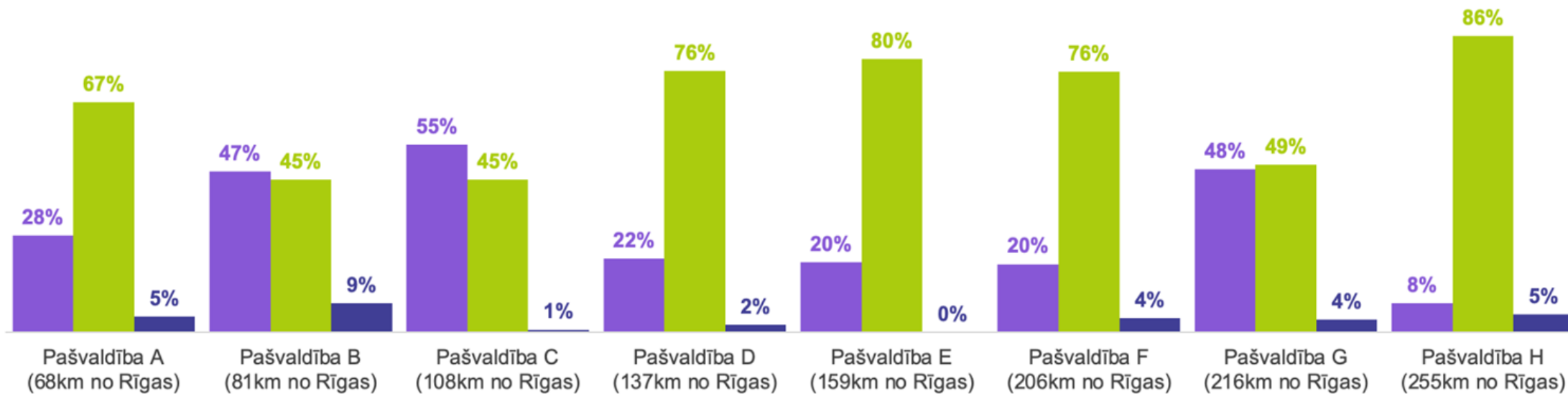
Ne vienmēr attālums no Rīgas nozīmē, ka nebūs piedāvājums «pievests» skolās (piemēram, pašvaldības A, G un H), lai gan neliela tendence starp attālumu no Rīgas un norisēm skolā/ārpus tās pastāv.

Var pieņemt, ka norišu patēriņš atkarīgs no piedāvājuma skolās (+ citiem faktoriem, kas to nosaka) un pievilcīga piedāvājuma pašu, kaimiņu un citās tuvējās pašvaldībās.

Kultūras norišu dalījums pēc vides

■ Skolā ■ Ārpus skolas ■ Digitāli

ATTĀLUMS, KĀDĀ APMEKLĒTAS KULTŪRAS NORISES

Nav iespējams identificēt kopsakarību starp pašvaldības attālumu no Rīgas un vietu, cik tālu uz norisēm dodas skolēni (piemēram, savā pašvaldībā C un H).

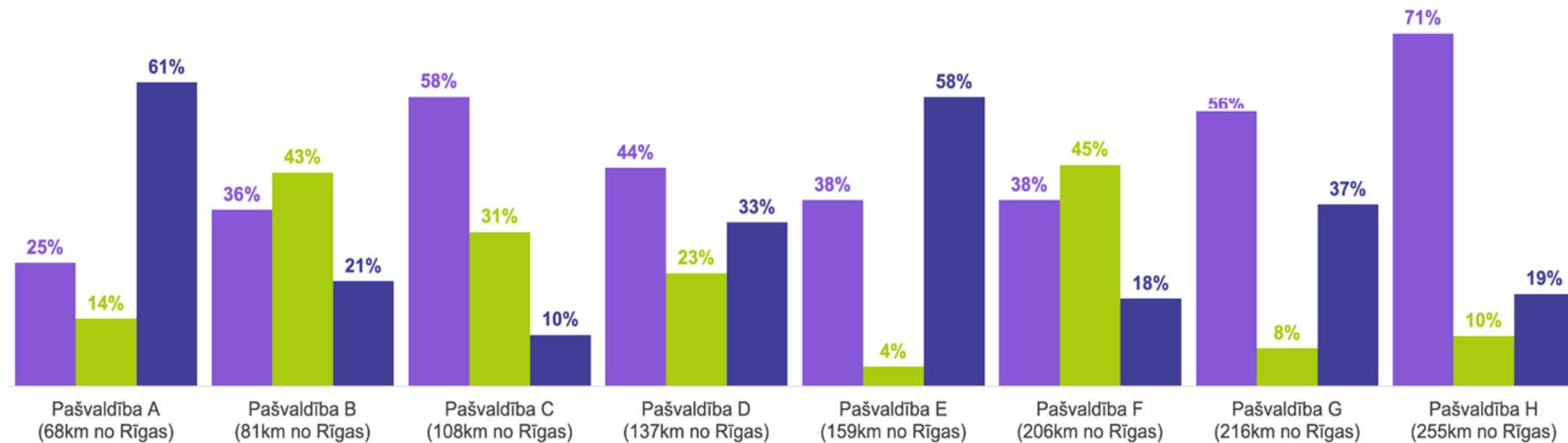
Izvērtējot piedāvājumu katrā pašvaldībā un tai blakus esošajās, var pieņemt, ka skolas mēģina norises īstenot tuvu reģionālajiem kultūras centriem (koncertzāles, teātri), kas ir nozīmīgi kultūras piedāvājuma veidotāji (līdzīgs secinājums 2023.g. novērtējumā, LKA).

Tālākas izpētes iespējas: būtu nepieciešams atsevišķi pētīt un kategorizēt piedāvājumu pēc pašvaldībām un skatīt kopsakarībā ar šiem datiem.

Kultūras norises pēc attāluma

■ Savā pašvaldībā ■ Blakus pašvaldībā ■ Tālāk

LATVIJAS KULTŪRAS AKADEMIJA
**KULTŪRAS UN MĀKSLU
INSTITŪTS**

KULTŪRAS NORIŠU NOZARES

Kultūras mantojums izteikti populārs visās pašvaldībās.

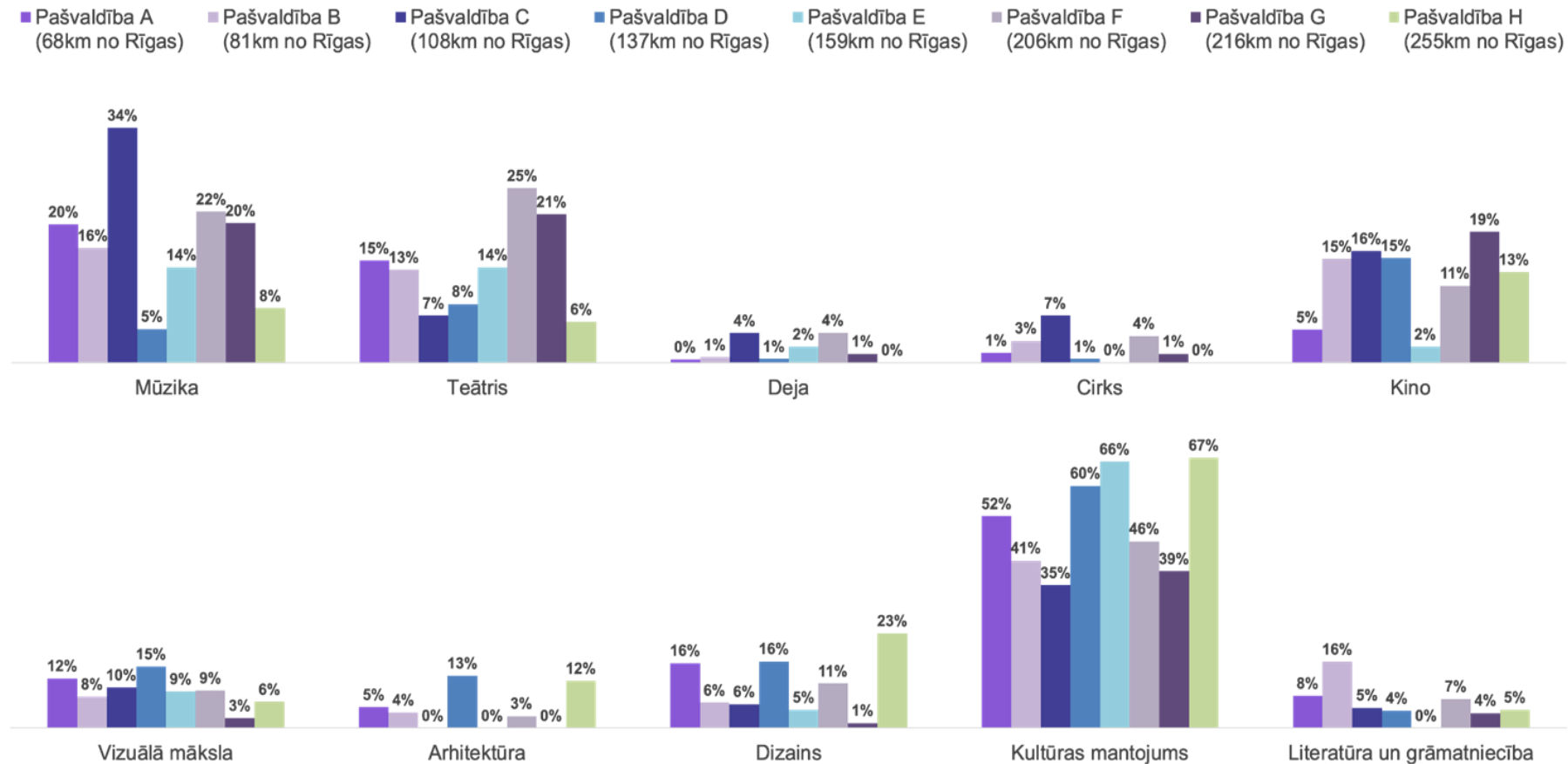
Citu nozaru norišu piedāvājums dažādās pašvaldībās nav konsekvents un atšķiras.

Tas parāda, ka pašvaldībās skolēniem var būt ļoti atšķirīgas kultūras pieredžu prakses.

Kultūras norises pēc nozares

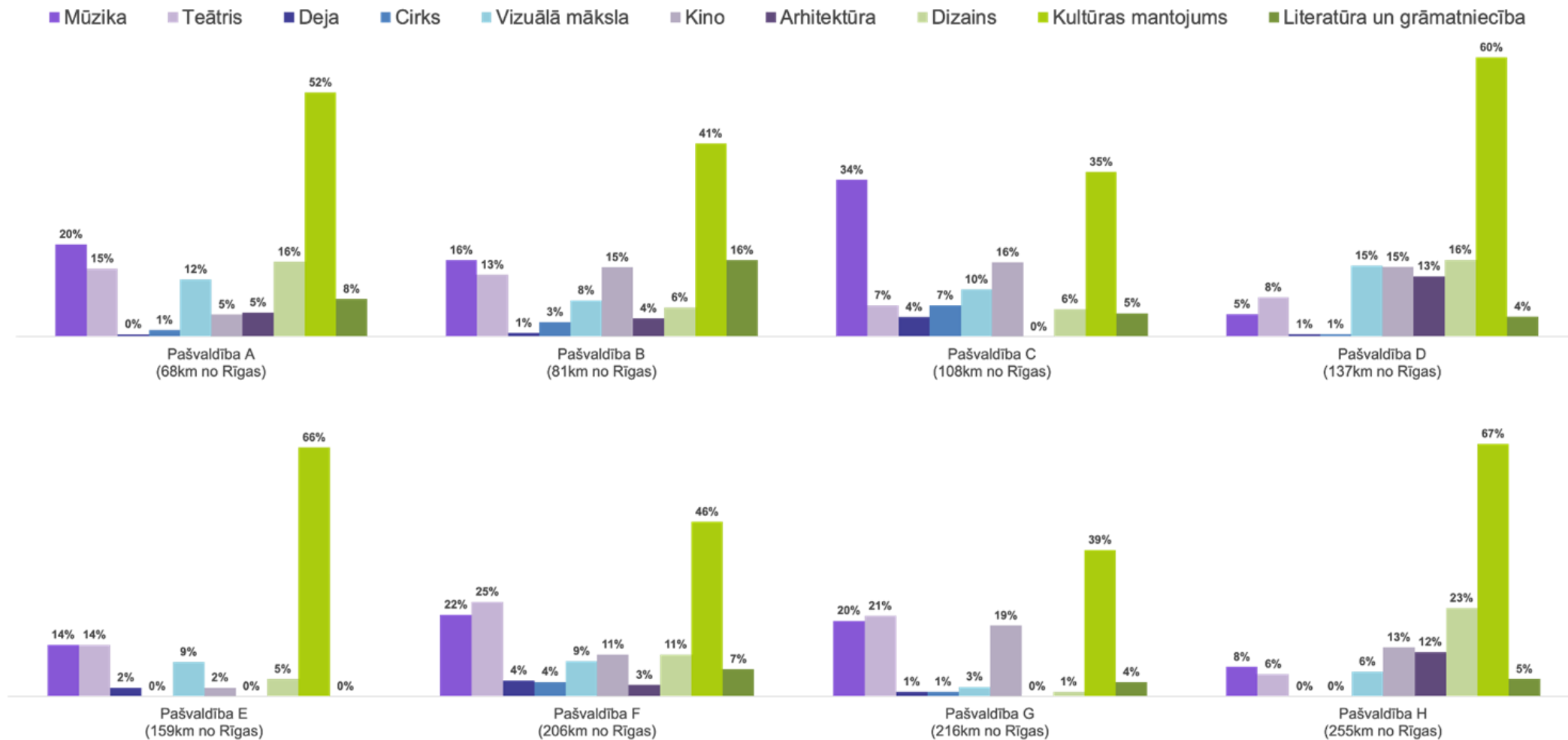
KULTŪRAS NORIŠU NOZARES (apvērstie dati)

Piemēram, teātra norišu aktīvs apmeklējums ne vienmēr nozīmē, ka pašvaldībai tuvu būs kāds teātris (G un F).

Pieņemam, ka ir citi faktori, kas bez fiziskā kultūras infrastruktūras tuvuma ietekmē norišu apmeklējumu – piedāvājuma pieejamība, skolu un lēmuma pieņēmēju prioritātes, loģistikas lēmumi, piedāvājums norisēm skolā utml.

Kultūras norises pēc nozares

KULTŪRAS NORIŠU FORMAS

Kopumā dominē **muzejpedagoģiskās, izglītojošās nodarbības** un programmas.

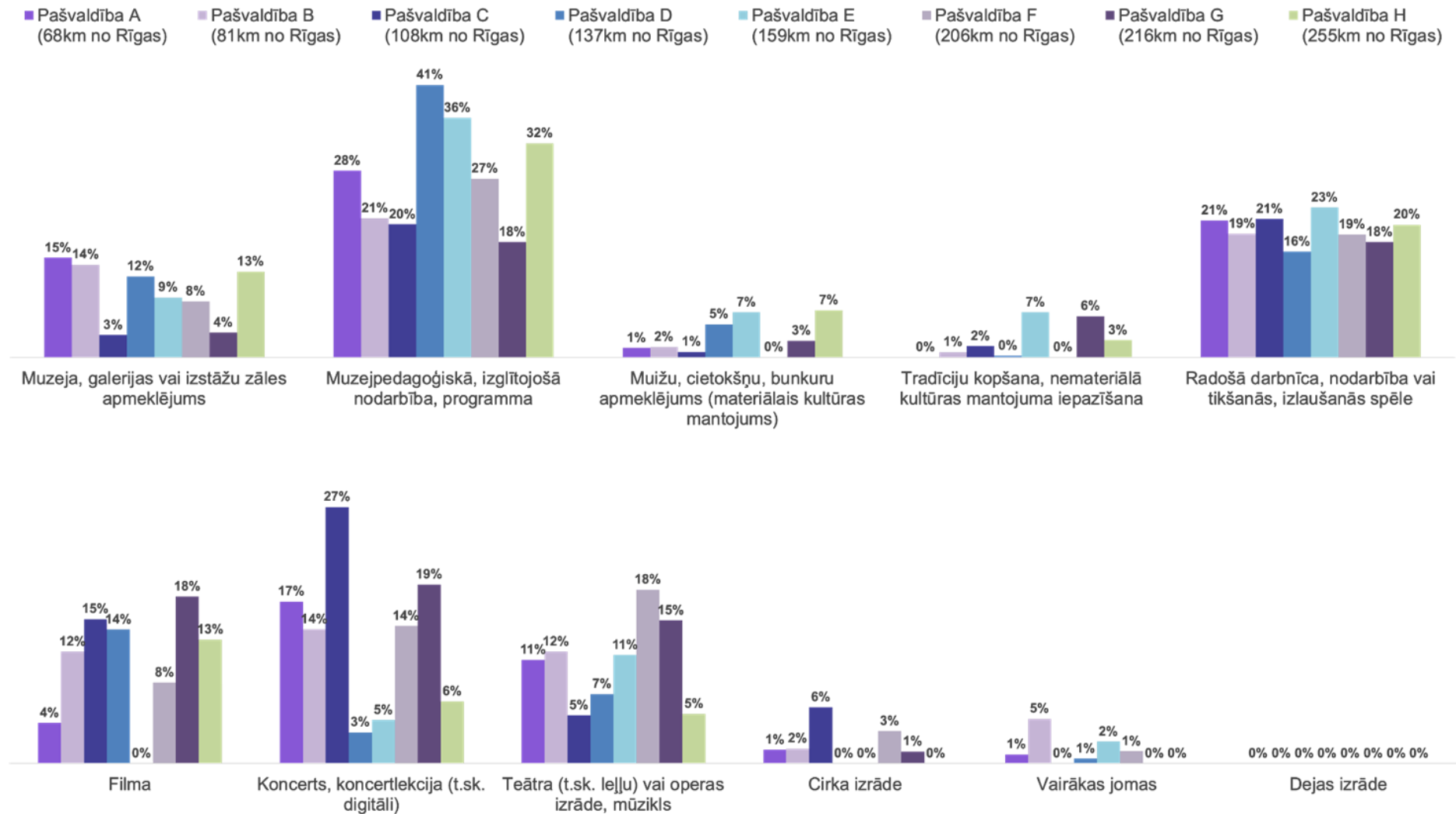
Radošās darbnīcas, nodarbības vai tikšanās ir vienīgās, kas līdzvērtīgi notiek visās pašvaldībās.

Pašvaldībās ir arī atšķirīgas apmeklēto kultūras norišu formas.

Piemēram, muzeji un izstādes A pašvaldībā – 15%, C – 3%.

Koncerti C pašvaldībā – 27%, D – 3%.

Kultūras norises pēc formas

KULTŪRAS NORIŠU FORMAS DAŽĀDĀS VIDĒS

Atsevišķas kategorijas pieprasa **ārpus skolas vidi** (ēku, muzeju, izstāžu apmeklējums u.tml.)

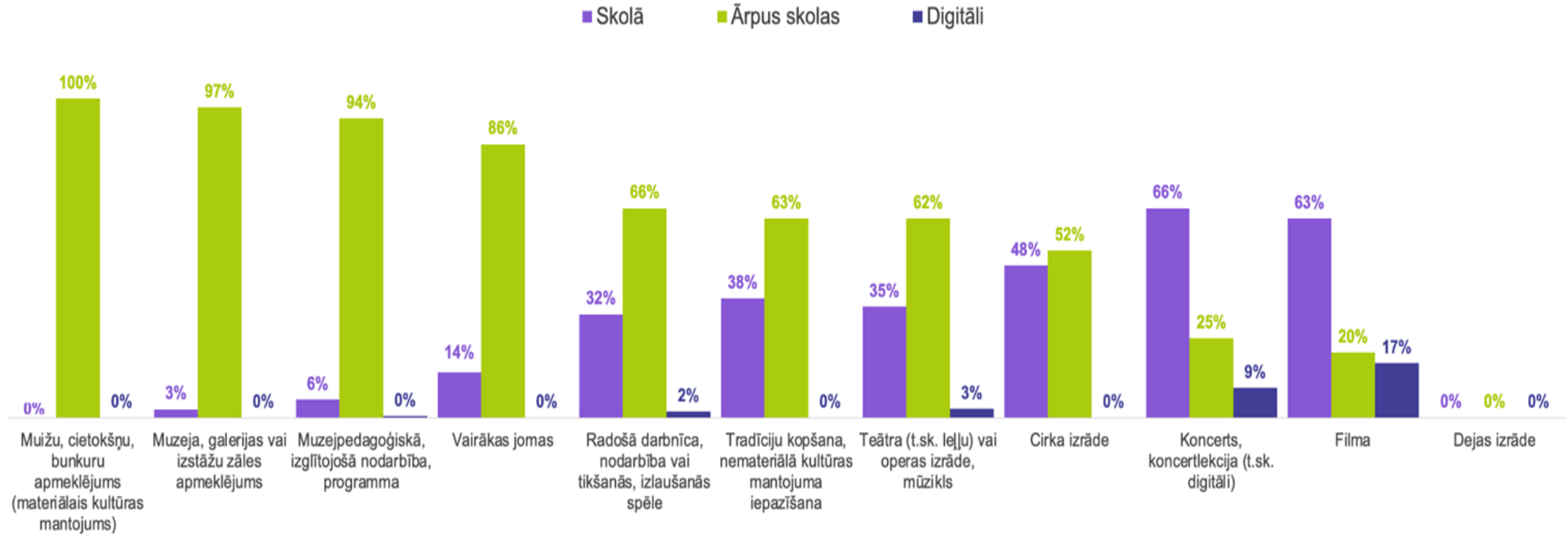
Tikai divas norišu formas dominē **skolās** – koncerti un filmas.

Koncerti – norise, kuru visērtāk kultūras organizācijām piedāvāt un pielāgot skolām.

Radošās darbnīcas un tradīciju kopšana – salīdzinoši daudz notiek arī skolās.

Kultūras norišu forma pēc vides

KULTŪRAS NORIŠU FORMAS PĒC APMEKLĒJUMA ATTĀLUMA

Skolas **tālāk** gatavas doties uz 1) muzejiem un izstādēm, 2) muzejpedagoģijas u.tml. programmām, 3) dažādām jomām, 4) muižām, cietokšņiem utml.

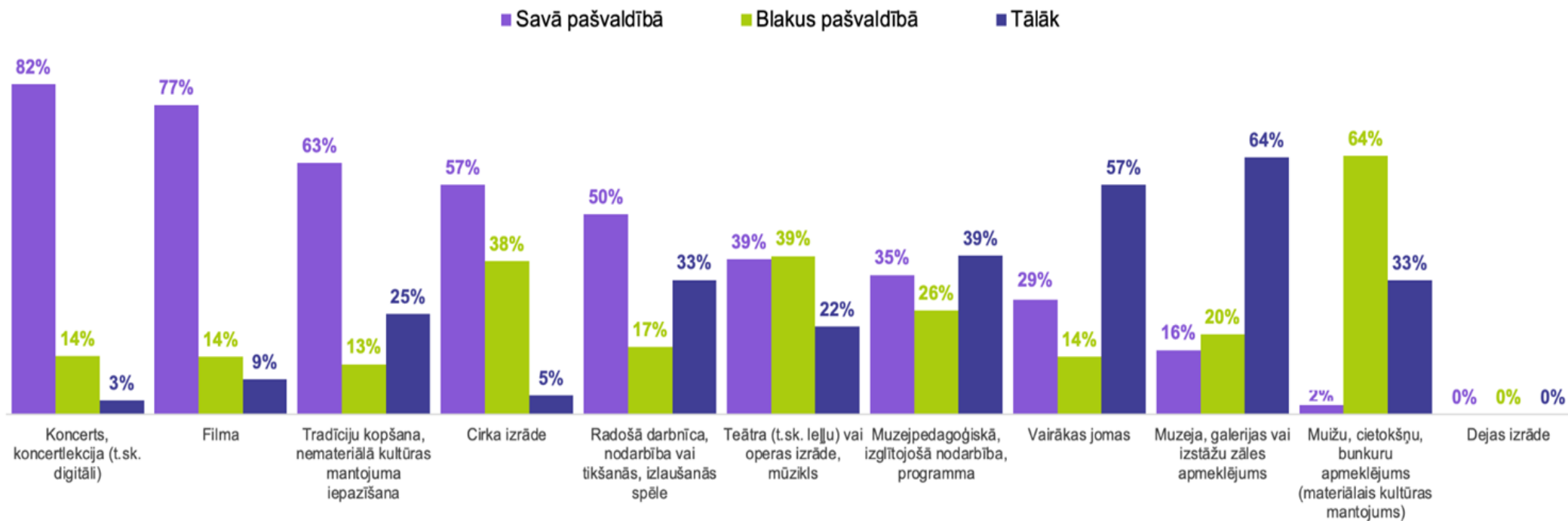
Blakus pašvaldībā – 1) muižas, cietokšņi utml., 2) teātri, 3) cirka izrādi (skatuves mākslām).

Savā pašvaldībā izteikti koncerti un filmas pameklēti, kas sakrīt ar skolās apmeklēto norišu daudzumu.

Teātri kā iekārota norise (LKA novērtējums, 2023), bet mazāk pieejami, ja savā vai blakus pašvaldībā nav kultūras infrastruktūra.

Kultūras norišu forma pēc apmeklēšanas attāluma

LATVIJAS KULTŪRAS AKADĒMIJA
**KULTŪRAS UN MĀKSLU
INSTITŪTS**

GALVENIE SECINĀJUMI UN ATZIŅAS

(I) Pašvaldību un to skolu apmeklētā kultūras norišu daudzveidība katrā analizētajā pašvaldībā ir atšķirīga.

Datu analīze norāda, ka kultūras piedāvājums un tā dažādība būtiski atšķiras pat starp tuvumā esošām pašvaldībām. Atšķirības vērojamas gan izvēlēto kultūras sektoru proporcijās, gan norises formātos (piem., koncerti, teātris, muzeju apmeklējumi).

(II) Redzams, ka ir atšķirīgs balanss starp norisēm skolās un ārpus tās, un tām ne vienmēr novērojamas kopsakarības ar attālumu no Rīgas.

Lai gan sākotnējā pētījuma hipotēze paredzēja, ka tālākās pašvaldības no galvaspilsētas biežāk rīkos norises skolās, dati rāda, ka tā ne vienmēr ir. Ir pašvaldības tālu no galvaspilsētas, kur lielākā daļa norišu ir ārpus skolas, un ir arī tuvu Rīgai esošas pašvaldības ar lielu skolas norišu īpatsvaru.

(III) Attālums līdz Rīgai ne vienmēr ir noteicošais faktors daudzveidīgam piedāvājumam.

Daudzveidīgs kultūras piedāvājums var būt gan reģionos, kas atrodas tālu no Rīgas, gan tuvāk galvaspilsētai. Izšķirošāka ir infrastruktūra un tās izmantošana, kā arī sadarbība ar kultūras organizatoriem reģionālā līmenī. Tas nozīmē, ka attāluma faktors var būt nozīmīgs tikai noteiktos gadījumos (piem., kad nepieciešama piekļuve specifiskām mākslas formām, kā profesionāls teātris).

(IV) Kultūras infrastruktūras klātbūtne savā vai blakus pašvaldībā bieži ietekmē apmeklējumu, bet ne vienmēr.

Reģionālajām kultūras institūcijām (piem., koncertzālēm, teātriem, muzejiem) ir liela nozīme, jo tās piedāvā plašu un kvalitatīvu kultūras programmu. Tomēr dati rāda, ka pat pašvaldībās ar šādu infrastruktūru, dažkārt tiek izvēlētas vienkāršāk pieejamas vai skolai ērtākās kultūras norises, kas var nozīmēt, ka infrastruktūras potenciāls netiek pilnībā izmantots.

(V) iespējamie faktori, kas vēl varētu ietekmēt daudzveidību.

Būtu nepieciešami tālāki pētījumi, lai identificētu citus aspektus, kas ietekmē kultūras piedāvājuma daudzveidību skolām. Mūsu pieņēmums ir, ka nozīme varētu būt arī šādiem faktoriem:

- ❖ Kultūras organizatoru aktivitāte – vai un kā tiek radīts kultūras piedāvājums pašvaldībās; cik aktīvi tas tiek komunicēts skolām.
- ❖ Lēmumu pieņēmēju izvēles skolās – direktoru, klašu audzinātāju, programmu koordinators prioritātes un gaume.
- ❖ Skolu ērtības un priekšstati – piemēram, aizspriedumi par noteiktu mākslas veidu vērtīgumu vai priekšroka pasākumiem, kas viegli organizējami skolā.
- ❖ Transporta izmaksas un loģistika – īpaši mazāku skolu un attālāku reģionu gadījumā.
- ❖ Saistība ar mācību saturu – kultūras norises, kas tieši papildina mācību vielu (piem., tradīcijas, muzeji, muižas), iespējams, tiek biežāk izvēlētas.

LATVIJAS KULTŪRAS AKADĒMIJA
**KULTŪRAS UN MĀKSLU
INSTITŪTS**

Jautājumu vai komentāru gadījumā sazināties:

agnese.hermane@lka.edu.lv
liga.vinogradova@lka.edu.lv
sabine.ozola@lka.edu.lv